

Arbeid AL

M. 270

Morgenbladet.

Tirsdag 16. november — 3 1948

Okkupasjonens forhistorie.

Av overløge Johan Scharffenberg.

Meningsforskjellen mellom Benjamin Vogt og meg gjelder to spørsmål:

1. Var det noen årsaksforbindelse mellom det fransk-engelske krigsråds vedtak mot Norge 28. mars 1940 og Hitlers ordre av 2. april?

2. Ville Tyskland ha krenket Norges nøytralitet selv om det ikke hadde fryktet allert nøytralitetsbrudd?

Selvfølgelig står disse spørsmål i logisk sammenheng, men da forberedelsen av den tyske invasjon var avsluttet for 28. mars, kunne den være kommet selv om Hitler ikke hadde fått rede på krigsrådets vedtak hvis han av andre grunner fryktet en alliert invasjon.

Deror kan svaret på det første spørsmål være «Nei» selv om man mener at den tyske invasjon ble fremkalt ved de alliertes planer.

Det annet spørsmål er selvfølgelig det viktigste, og Vogt's spørsmål: «Var det Englands skyld?» (Morgenbladet nr. 257) sikter vel mest på dette. Jeg har fremholdt vestmaktens skyld, ikke bare Englands, Frankrike var mest pågående i kravet om inngrep mot Norge.

Vogt vil formodentlig svare «Nei» til det første og «Ja» til det annet spørsmål, jeg svarer «Ja, sannsynligvis» til det første og «Absolutt nei» til det annet.

Det gjelder her spørsmål av dypt alvor for det norske folks forståelse av den historiske sammenheng.

Ved det første spørsmål forbigår Vogt omhyggelig admiral Darlan's brev av 12. april 1940 til Daladier (gjengitt i originalspråket i Morgenbladet nr. 252). Darlan skrev at «den tyske overkommando kunne ikke ignorere vår beslutning, på grunn av mangelen på diskresjon om de planer som ble drøftet i de interallierte møter», og at man i krigsrådets møte 28. mars forutså det tyske motstøt.

Artikler i den franske og den engelske presse, Reynaud's uttalelse til en utenlandsk diplomat 30. mars og Churchill's tale i BBC 31. mars viste tydelig at vestmaktene forberedte en aksjon mot Norge, og den tyske etterretnings-tjeneste fulgte nøye med. Helt til 10. mai 1940 virket tyske legasjoner i Nederland og Belgia og under hele krigen i Sveits. Tyskland hadde agenter med hemmelige sendere i Frankrike og England.

hele krigen med et britisk fremstøt mot Norge og i så fall med norsk passivitet, — dette preget allerede forbeholdet i dens svar på den norske nøytralitets-erklæring. Den forberedte et motstøt, med større fart dog først etter Altmark-affæren 16. februar 1940. Men den fortrakk norsk nøytralitet fordi den var fordelaktig for Tyskland, og derfor ville den vente til øyeblikket var inne. Dens psykologiske beregning var at henvisning til vestmaktens planer skulle forsonne det norske folk med den tyske invasjon. Hertil siktet de uttalelser i det tyske memorandum som jeg gjengav i Morgenbladet nr. 252. Men tross den engelske mineutlegging 8. april ville den norske almenhet dengang ikke tro denne påstand, og mange vil fremdeles ikke tro den.

Mitt eneste ønske er å finne den historiske sannhet, og mitt skjønn er dette: Hitler ventet på det rette øyeblikk til å komme vestmaktene i forkjøpet, og da han fikk rede på vedtaket i krigsrådet 28. mars, sa han 2. april: Fiat! La det skje!

Han var selv klar over hvor vågelig foretagendet var, og nølte derfor i det lengste.

Forts. side 8.

Den svenske marineattaché i Berlin Anders Forshell stod i intim forbindelse med tyske marineoffiserer, navnlig admiral Raeder's stabssjef Schulte-Monting. 29. mars 1940 sendte Forshell referat av Schulte-Monting's uttalelser til ham under en middag 28. mars 1940 («Förspelet till det tyska angreppet på Danmark och Norge den 9. April 1940», s. 182).

Stabssjefen talte om «den nordiska situationen. Tydliggen fruktar man i hög grad engelska åtgärder mot norska kustvatten och Narvik. Då, som han sade, engelsmännen ej göra halvgjort arbete, kunna de med Home Fleet täcka en överskeppning. Han uppgav, at man ovedersägligen i England har 65.000 man i beredskap för en sådan aktion mot Nordnorge. — — — Det vore givit, att Tyskland ej ville finna sig i ett engelskt framträngande enligt ovan, utan måste ingripa. Men hur göra det, och när? Ingen vill göra inbrottet först hos tredje man, men ingen vill heller komma för sent» (uthevet her).

Den tyske regering regnet under

Okkupasjonens forhistorie - - -

(Forts. fra side 3).

For svaret på det annet spørsmål er det viktig å huske at den tyske regjering heit fra unionsoppløsningen regnet med at England under en krig med Tyskland ville okkupere en havn på Norges kyst.

Denne mulighet drøftet kaiser Wilhelm og tsar Nikolai under sitt møte ved Bjørkø i juli 1905 («Die grosse Politik der europäischen Kabinette 1871—1914», 19. bind, 2. del, s. 461, keiserens brev til rikskansler Bülow).

Under forhandlingene 1905—1907 om den norske integritetstraktat ble dette spørsmål flere ganger nevnt i tyske dokumenter.

Mens Norge hadde liten militær interesse for Tyskland i en eventuell krig (kfr. dok. nr. 8043 i «Die grosse Politik»), kunne den engelske flåte ha fordel av en norsk havn.

Denne oppfatning delte den daværende norske utenriksminister Løvland, og han uttalte den både til den tyske chargé d'affaires Scheller-Steinwartz 26. mai 1907 (dok. nr. 8055 i «Die grosse Politik») og til den svenske sendemann Ernst Günther (kfr. Günther: «Minnen från ministertiden i Kristiania», s. 75 og 83).

Günther gjengav Løvlands uttalelser til den britiske sendemann Sir A. Herbert som meldte dem til det britiske utenriksdepartement 12. januar 1908 og gjentok dem i sin «Annual Report on Norway» for 1907. Løvlands uttalelser er referert således i «British Documents on the Origins of the War 1898—1914» (8. bind, s. 122):

«I forbindelse med denne traktat (Integritetstraktaten) er et av de mest bemerkelsesverdige forhold den tilsynelatende faste forestilling på herr Løvlands side at en krig mellom Stor-Britannia og Tyskland er ikke bare sikker, men er forestående i meget nær fremtid. Som meldt til Foreign Office 12. jan-

nuar 1908, sa herr Løvland — som svar på et spørsmål fra den svenske minister hvorfor den norske regjering la slik vekt på at traktaten skulle være undertegnet før Stortingets sammentreden — at hvis en krig skulle bryte ut mellom Tyskland og Stor-Britannia, ønsket han å ha sitt land trygget, fordi den britiske regjering, i tilfelle av en slik krig, etter all sannsynlighet ville ønske å okkupere havnen ved Flekkefjord eller Mandal».

Disse stedsnavn nevnte Günther dog ikke i sin innberetning til det svenske utenriksdepartement.

Günther talte også med kong Haakon om dette spørsmål og refererer hans personlige meninger således («Minnen» s. 105):

«Ett krig mellan England och Tyskland vore efter allt att döma att förutse. Därunder komme med all sannolikhet den-ena eller andra makten, sannolikt England, at «sätta sig fast i en eller annan norsk havn». Detta, menade Hans Majestät, emot utriksminister Lövlands åsikt, kunde icke gärna traktaten förekomma. Om också herr Lövland och juristerna hade teoretiskt rätt, trodde dock konungen at praktiken skulle visa motsatsen. Men, sade konungen traktaten skulle skydda emot att, sedan kriget var slut, England skulle bli va kvar i den under kriget okkuperade hamnen, och detta vore en stor fördel.»

Således regnet den norske regjering allerede i 1907 med muligheten av en britisk okkupasjon av norsk havn under en krig med Tyskland.

Churchill nevnte 10. april 1913 i et privat brev til utenriksminister Edward Grey okkupasjon av norsk havn. Dessverre er bare Grey's svar av 11. april 1913 offentliggjort (nr. 472 i «British Documents» 10. bind, annen del s. 695).

Grey hadde nylig forsikret den belgiske minister at Storbritannia «aldri skulle bli den første til å krenke Belgias eller noe lands nøytralitet».

«Dette ville ikke (så lenge som Tyskland respekterte Norges nøytralitet) stemme overens med å okkupere en norsk havn for å gjøre den til basis for operasjoner mot Tyskland. Men et an-

grep på en fiendes skir som alt er i norsk farvann, er en a. i sak.»

Av Grey's svar kan man slutte seg til Churchills forslag.

Under den første verdenskrig tvang England Norge til mineutlegging høsten 1918.

Churchill har selv gitt opplysninger om sin plan om stansning av malmtrafikken fra Narvik under den annen verdenskrig, helt fra 19. september 1939 (Churchill «The Gathering Storm» s. 421) og senere. Han nevner også (s. 467) planen om okkupasjon av norske havner, dog under påskudd av et tysk angrep der («in the event of a German attack»).

Den franske regjerings daværende sjef Daladier foreslo 21. februar 1940 okkupasjon av de viktigste norske havner.

Vestmaktene hadde den sterkeste interesse av å stoppe malmtrafikken, ja, navnlig Frankrike ønsket en ny front på den skandinaviske halvøy for å avlaste seg selv.

Tyskland hadde størst fordel av de nordiske lands nøytralitet, det fremholdt Hitler uttrykkelig i et memorandum av 9. oktober 1939, det sa han til Quisling i desember 1939.

Den bekjente engelske militærkritiker Liddell Hart skriver i sin bok «The other side of the hill» (1948, s. 43—46) at Hitler ble drevet til invasjon i Norge «mot sin vilje, mer av frykt

enn av lyst». Selv etter samtalen med Quisling mente Hitler at «Tyskland hadde mer å vinne ved Norges nøytralitet, og ønsket å unngå en utvidelse av krigen». Men Altmark-affæren ikke bare forbitret Hitler, men «brakte ham til å tenke at når Churchill var rede til å krenke Norges nøytralitet for å frigjøre en håndfull fanger, var han enda mer troende til å gjøre så for å avskjære malmtilførselen fra Narvik som var vital for Tyskland». Feltmarskalk Rundstedt og admiral Voss fremholdt det samme for Liddell Hart.

Admiral Raeder uttalte 23. februar 1940 at Norges nøytralitet var best for malm-

trafikken og stillingen i sin alminnelighet, men en britisk okkupasjon av Norge kunne ikke tillates. 26. mars 1940 sa Raeder til Hitler at etter den finsk-russiske fred var faren for en britisk landgang i Norge ikke så akutt, men før eller senere ville Tyskland bli stilt overfor nødvendigheten av invasjon i Norge.

Koht skrev i sitt forsvar til Stortingets protokollkomite 16. september 1948 «at ein viktig led i politikken min i all den tida krigen varte, var overtynninga om at Tyskland ikkje ynskte å drive Noreg ut or nøytraliteten. — — — Eg gjekk ut ifrå at Tyskland ikkje ville gripe inn mot Noreg med våpenmakt for vestmaktene gjorde tiltak til å nytte Noreg militært eller tvinge Noreg til å sperre all handelen med Tyskland. Og det var rett».

I utenrikskomiteens hemmelige møte 22. desember 1939 sa Koht at den britiske regjerings mål var «å drive Norge ut av nøytraliteten inn i krigen». (Denne uttalelse var kanskje en følge av truslene til den norske handelsdelegasjon i London). Referatet av dette møte finnes, etter forlydende, nå ikke i Stortingets arkiv, men det bør søkes rekonstruert.

Om Koht's syn på den historiske sammenheng synes det vanskelig å kunne være tvil.

Mitt syn er dette:

Hvis vestmaktene hadde villet respektere Norges nøytralitet, ville det vært i Tysklands interesse også å respektere den.

Jeg henstiller atter inntrengende til Utenriksdepartementet å offentliggjøre en uttømmende, strengt objektiv dokumentasamling om Norges utenrikspolitikk 1905—1940. Hvis U.D. vegrer seg av politiske hensyn, bør Videnskaps-Akademiet ta oppgaven på seg.

Det norske folk skal få vite hele sannheten om 9. april 1940, hvor nodig mange enn vil se den.

Johan Scharffenberg.

Handwritten signature and initials, possibly 'MS 36'.